

Van liefde als echtelijke plicht tot echtscheiding en emancipatie...

Een sociologische geschiedenis van het huwelijk

Bart Van de Putte*¹

“Wie wil graag een lief op wij hij/zij écht verliefd is?” Vandaag klinkt het als een vreemde vraag. Het is een evidentie, een sterk geïnternaliseerde norm. Dat lag vroeger toch anders. “Als men goederen vind, en moet men naer al de rest niet nauw sien” (Storme, 1992). Zelfs de Kerk werd wat zenuwachtig van de heersende materialistische moraal en raadde aan toch ook oog te hebben voor de deugdelijkheid van het karakter. Trouwen uit liefde is iets wat wij hier in het Westen zijn beginnen doen. Stephanie Coontz (2005) spreekt van “the radical idea of marrying for love”. Hoe is het zo ver kunnen komen? En wat zijn de gevolgen hiervan?

Niet uit liefde trouwen, kan dat wel?

Wel ja, dat lijkt te kunnen. Er zijn eigenlijk veel voorbeelden van niet op liefde gebaseerde huwelijkspraktijken, zelfs vandaag nog. In bevolkingsgroepen met een ‘sterk’ familiesysteem heb je wel vaker gearrangeerde huwelijken. In een gearrangeerd huwelijk helpen families een flinke hand bij de partnerkeuze. En ook al gaan deze huwelijken gepaard met gerichte prospectie en intensieve onderhandelingen, het eigenlijke verlovingsproces dient allemaal niet te lang te duren. De tijd tussen *meeting* en *mating* kan je vaak tellen in dagen. Het contrastpunt van het gearrangeerde huwelijk is het ‘*love marriage*’, een praktijk waarbij het koppel zelf het initiatief neemt en waarbij minder prozaïsche criteria kunnen meespelen in de partnerkeuze dan in het standaard gearrangeerde huwelijk het geval is.

Liefde zoals wij die vandaag kennen, lijkt er ook niet aan te pas te komen bij huwelijken tussen bloedverwanten. In sommige bevolkingsgroepen is het percentage van dit type huwelijken zeer hoog, tot zelfs meer dan 50% (Shaw, 2001). Deze huwelijken zijn instrumenteel opgevat en helpen bijvoorbeeld om bezit binnen de familie te houden of om snel een transnationaal huwelijk te realiseren. Ook het snel hertrouwen na verweuding – vooral bij mannen – suggereert een instrumentele benadering van het

* Bart.VandePutte@UGent.be

¹ Universiteit Gent, Vakgroep Sociologie

huwelijk. Het zoeken naar een partner lijkt hier meer op het invullen van een vacature voor een huishoudster. Iedereen die de boerenkampen op het Braziliaanse platteland bezocht, durft vermoeden dat huishoudens veeleer gevormd worden op basis van beschikbaarheid, vriendschap en praktische noden, dan dat ze de uitkomst zijn van een zoektocht naar de 'ware'.

It is the Economy, Stupid!

De instrumentele kijk op het huwelijk was in het Westen lang de standaardbenadering. Voor het West-Europese verleden spreken we over het malthusiaans huwelijkspatroon, dat misschien nog het best kan omschreven worden als een soort anticonceptiestrategie op populatieniveau. Dit huwelijkspatroon is gebaseerd op voorzichtigheid en instrumentaliteit. Je trouwt pas wanneer je in staat bent om min of meer zelfstandig in het levensonderhoud van jezelf en van je gezin te voorzien. Je kiest de partner die je daar het best bij kan helpen. Deze visie zien we terug in de cijfers. Mensen trouwden laat. Een gemiddelde huwelijksleeftijd van rond de 30 jaar was geen uitzondering. Mensen trouwden ook weinig. Soms bleven tot meer dan 20% van de mannen en vrouwen gedurende hun hele leven ongehuwd.

Deze instrumentele kijk op het huwelijk had een reden. Foute keuzes warenodelijk. De pre-industriële samenleving had geen welvaartsstaat en de levensstandaard was laag. Je moest het zelf doen of je was afhankelijk van je familie. Tot nog niet eens zo lang geleden was leven heel vaak simpelweg overleven. De acute druk op mensen was hoog. Stegen de prijzen in een bepaald jaar? Dan stegen de sterftcijfers, nam migratie toe, daalde de vruchtbaarheid en werd het huwelijk uitgesteld. Het huwelijk en de economie waren ook op de langere termijn aan elkaar vastgeklonken. De huwelijksleeftijd volgde de economie. Trok de economie aan, dan werd er op jongere leeftijd gehuwd. Verslechterde de situatie, dan steeg de huwelijksleeftijd. De band tussen economie en huwelijk was zo sterk dat je de economische conjunctuur kon aflezen aan de hand van de langetermijnevolutie van de huwelijksleeftijd. Dit is een (malthusiaanse) *preventive check*. Het bevolkingsaantal werd op die manier verbonden met de draagkracht van de economie.

Liefde en gelijkheid

Was het huwelijk dan liefdeloos? Neen, niet noodzakelijk. Liefde was alleen niet de oorzaak van een huwelijk. Het huwelijk was een economisch verbond tussen twee personen (en twee families). Maar liefde kon natuurlijk wel groeien. Bovendien was liefde best wel functioneel; je moest per slot van rekening samen een bedrijf runnen. De Kerk drukte het eigenlijk nog goed uit. Liefde is een verplichting tussen partners, een gevolg van het huwelijk. Of genuanceerder: vooral voor vrouwen was die verplichting er.

Naast God diende je je echtgenoot lief te hebben en te gehoorzamen, zolang de eisen niet inconsistent waren met de standaarden van de christelijke vroomheid.

De selectieve koppeling van liefde en gehoorzaamheid aan geslacht brengt gendergelijkheid in de discussie. In tegenstelling tot de Kerk meent Shorter (1975) dat liefde gelijkheid veronderstelt. Liefde is spontaneïteit en empathie en die tieren niet welig in een situatie van machtsongelijkheid. Illustratief in dit verband is het leeftijdsverschil tussen man en vrouw. Het dominante patroon was dat mannen een paar jaar ouder waren dan hun vrouw. Met leeftijd komt autoriteit en ervaring. En met leeftijdsverschil komt afstand en een andere leefwereld. Dit helpt het mannelijke machtsverwicht te vestigen. In meer patriarchale regio's was het leeftijdsverschil groter dan in meer egalitaire regio's. Wanneer de vrouw veel jonger was dan de man, was ze eerder het oudste kind dan de gelijke partner.

Voor de pre-industriële periode typeren we het huwelijk dus als patriarchaal en instrumenteel. Maar *even in hell there are differences in temperature*. In Noord-West Europa viel het redelijk mee. De Moor en Van Zanden (2010) wijzen op de relatief grote mate van man-vrouwgelijkheid in deze regio. Die uitte zich in de specifieke manier waarop het huwelijk opgezet werd. Er was een verplichting tot toestemming (tot het huwelijk) van beide partners, een hoge huwelijksleeftijd en neolokale residentie. Het huwelijk ging hier dus om vrijwillige koppelvorming tussen zeer volwassen individuen die het ouderlijke huis verlieten om een eigen huishouden te stichten. Bovendien was er in vele streken van Noord-West Europa vanaf de 14de en 15de eeuw al een arbeidsmarkt en waren er dus jobmogelijkheden die je kon benutten om je te onttrekken aan de ouderlijke dominantie. Zelfs de Kerk sprak over de huwelijksband als een *'union of souls'*. *Souls* die weliswaar het best voorzichtig en instrumenteel waren ingesteld. Het koppel was belangrijker dan de familie. Zo gaat dat in regio's met 'zwakke' familiesystemen. Alles hangt samen: in Noord-West Europa was het leeftijdsverschil tussen partners beduidend lager dan in de meeste andere regio's ter wereld. Dit impliceert niet dat er gelijkheid was tussen man en vrouw, maar we kenden hier niet de meest scherpe vorm van patriarchaat ter wereld.

Hoe is het toch kunnen gebeuren?

De economie veranderde. Na de moeilijke jaren rond het midden van de 19de eeuw steeg de levensstandaard langzaam. Veel mensen verhuisden naar industrialiserende steden. Als een malthusiaans automatisme daalde de huwelijksleeftijd, maar nu voor langere tijd. Rond 1900 was de gemiddelde leeftijd met ongeveer 3 jaar gedaald ten opzichte van het midden van de 19de eeuw; tot 24 jaar voor vrouwen en 26 jaar voor mannen. Er was dus economische ruimte om minder voorzichtig te zijn bij het huwelijk. Deze economische ruimte werd ook cultureel ingevuld. In de loop van de 19de eeuw werd de norm om uit liefde te huwen steeds sterker (Van de Putte *et al.*, 2009). Je diende te trouwen met de enige echte, de ware, met wie je een unieke relatie uitbouwde. Deze unieke relatie

verge conversatie, intimiteit, uitwisselen van emoties en gedeelde ervaringen. Echtgenoten werden regelrechte partners. Man en vrouw waren *friends and lovers*, en geen vennoten in een economische joint venture. Bovendien was dit allemaal een beetje dringend (Matthijs, 2001). Er is geen tijd te verliezen wanneer je je geluk moet nastreven. Dit was niet zonder implicaties. Zoals Shorter (1975) het mooi uitdrukt: “Once the heart began to speak it would give instructions often entirely incompatible with the rational principles of family interest and material survival on which the small community was ordered”.

Het hele huwelijksgebeuren werd geëmotioniseerd en geromantiseerd. Intimiteit, huiselijkheid en privacy werden meer gewaardeerd (Matthijs, 2003). De doctrine van de gescheiden sferen maakte een onderscheid tussen het publieke en het private. Dat private was het huiselijke leven. *Family time* was *quality time*. Het familiehuus werd wat opgevrolijkt: met familiemaaltijden, verjaardagen en portretten. Kinderen werden kwaliteitskinderen. Een beetje minder in aantal, maar beter gedresseerd. Daardoor waren er meer middelen per kind beschikbaar, wat hielp om het in de moderne meritocratische instellingen als het onderwijs te laten excelleren. Vandaag noemen we dat sociale reproductie en citeren we Bourdieu.

Hoe sterk dit nieuwe huwelijksmodel echt beleefd werd door de hele bevolking is moeilijk te zeggen. Getuigenissen van het huiselijke leven in arbeidersgezinnen tonen een minder geïdealiseerde situatie (De Weerdt, 1999). Privacy was onbestaande. Kamers en bedden werden gedeeld, door ouders, kinderen, andere familieleden en passanten. Pas na verloop van tijd werden gordijnen geplaatst om de wasruimte af te scheiden van de leefruimte en was er iets dat leek op een ouderlijke slaapkamer. Tilly en Scott (1978) houden het op “comrades, rather than soul mates and lovers”.

Maar er veranderde iets tastbaars en dat blijkt ook uit de cijfers. Met de daling van de huwelijksleeftijd nam ook leeftijdshomogamie toe (Van de Putte *et al.*, 2009). Mensen trouwden nu vaker met iemand van ongeveer dezelfde leeftijd – al waren er voor de rest nog altijd meer huwelijken tussen een oudere man en een jongere vrouw dan omgekeerd. In een stad als Gent bestond bijna de helft van de koppels uit leeftijdsgenoten en daarmee was dit het dominante huwelijksstypet rond 1900. De afstand tussen de partners werd dus kleiner. Je maakte je huishouden met iemand van je generatie, met wie je in precies dezelfde levensfase was. Als gelijkheid een voorwaarde voor liefde is, dan was dit een belangrijke stap. Er waren wel verschillen naar klasse (Van de Putte, 2005). Leeftijdshomogamie was het sterkst in de lagere klasse en in de middenklasse. In de patriarchale elite waren huwelijken tussen oudere mannen en jongere vrouwen nog dominant.

Wie werkt voor vrouw en kind, en wordt door hen bemind?... 't Is vader

Het patriarchale huwelijk maakt plaats voor ‘*the companionate marriage*’. Man en vrouw waren, zeker in theorie, liefhebbende partners. Maar wat een eerste stap naar meer gelijkheid en romantisering was, bleek toch te stranden in hardnekkige genderongelijkheid. De vrouwelijke arbeidsparticipatie daalde, het kostwinnersmodel werd

de norm. Zoals Seccombe (1993) het nogal straf verwoordde: “Proletarianization had severed the patriarchal order from its traditional property roots and shaken both the gender and the generational axes of the family hierarchy. It would take some time before the tendons of domestic patriarchy could be regrafted on the bones of the private wage system by means of the hardening cast of the male-breadwinner norm”. Echtgenotes hoefden niet per se te gaan werken. Een geschoolde arbeider die goed verdiende, kon zijn vrouw aan de haard houden en dat was een statussymbool (Van den Eeckhout, 1993). De vrouw kreeg als eerste taak de *caregiver* te zijn. Zij stond in voor huishoudelijk werk en voor het opvoeden van de kinderen. Zij creëerde een veilig nest waar de man des huizes naartoe kwam in plaats van zijn pas verdiende loon te verbrassen op café. De vrouw haalde haar status uit het gehuwd zijn en uit het goed kunnen zorgen voor een man. Het was het fundament van de respectabiliteit.

Dit blijkt ook uit de volgende veelzeggende anekdote. Nog niet zo lang geleden herbevestigde een Vlaamse dorpspastoor in volle kerk tegen een 90-jarige grootmoeder – nochtans een trouwe klant van zijn club – dat de waarde van de vrouw wordt uitgedrukt in de gezondheid van haar man. Mannen, dan toch het zwakke geslacht, kunnen dat blijkbaar alleen maar bereiken door ‘haar’ zorg. Het specifieke voorwerp van de zorg in dit verhaal, de grootvader, was op dat moment overigens 50 jaar overleden... Deze zorgverplichting, eens vakkundig ingeslepen en dus diepgaand geïnternaliseerd, is een zwaar juk voor de (huis)vrouw.

Het kostwinnersmodel kende zijn hoogtepunt in de decennia na de Tweede Wereldoorlog (Vanhaute, 2004). Naast de harde kant – de verdeling van huishoudelijk werk – zijn er ook sporen van een zachte organisatie van genderongelijkheid. De rol van de vrouw werd ingekleed in een familiegerichte cultuur. Kerstmis, verjaardagen, moederdag, vaderdag, Sinterklaas... de moderne feesten zijn familie- en zelfs gezinsfeesten. Aan elke nieuwe generatie diende geleerd te worden dat de familie het belangrijkste in het leven is; het waren de mannen die de gas deden branden en de klinken repareerden en de vrouwen die de familiebanden smeedden en de feesten organiseerden. Een slecht kerstdiner was een smet op haar blazoën. Met Matthijs (2003): “Marrying young and creating an identity around expressive family and motherhood tasks was, for many women, a reaction to and a remedy for their public exclusion and economic subordination”.

Onverwachte aanwijzingen voor deze taakverdeling tussen man en vrouw krijgen we uit een onderzoek van huwelijksannonces in kranten, mooi in beeld gebracht door Vandoorne (2004). Tot in de jaren 1960 legde de man in zijn marketing uitdrukkelijk de klemtoon op zijn opleiding en zijn beroep, waardoor hij aantoonde over de financiële en materiële middelen te beschikken. Vrouwen profileerden zich als ‘deftig’.

De romantische oplichting

In wezen was die romantisering dus een geweldige oplichting. Trouwen uit liefde werd de norm. En trouwen uit liefde impliceert gelijkheid. Maar je werd gevangen in een kostwinnersmodel, in een fundamentele ongelijkheid dus. Ontelbaar zijn de ongeluk-

kige huissloven die niets anders deden dan huishoudelijk labeur. Voor hen was *the companionate marriage* een trieste illusie. Ze konden er niet uitstappen. Ze hadden niets, en ze hadden niet veel te 'vermarkten' op de arbeidsmarkt. Dit was het tijdperk van het patriarchale romantische huwelijk.

Het was een paradoxale situatie: je was enthousiast om te huwen, maar je haalde er niet zoveel uit. Dat kon niet blijven duren. In essentie betekende het nieuwe huwelijksmodel dat je, als je trouwt uit liefde, gaat scheiden als die liefde er niet (meer) is. Maar daarvoor moest de maatschappij klaar zijn (wetgeving), moest je de norm doorbreken (in katholiek Vlaanderen...) en moest je de economische middelen hebben. Voor de meesten zat het slot op de echtscheidingsdeur. Deze situatie bleef zo tot diep in de 20ste eeuw, maar uiteindelijk kwam er overal in de westerse wereld rond de jaren 1970 een *boom* in het aantal echtscheidingen.

De echtscheidingsrevolutie

Hoe ging het in zijn werk? We nemen een aanloop en starten bij de 19de eeuw. Bijna niemand scheidde. In 1830 kon de ledenvergadering van de Bond der Gescheidenen letterlijk plaatsvinden in een kleine huiskamer. Het was bovendien iets elitairs en iets van de culturele avant-garde. Dat echtscheidingen niet vaak voorkwamen is logisch. Als het huwelijk een economische deal was, dan was het niet vreemd dat de samenleving zaken die het economisch bondgenootschap in gevaar brachten met alle macht trachtte tegen te gaan. Er was immers geen welvaartsstaat die gevallen opving.

Dit is een ijzeren logica, maar wel een plaatselijke. In bevolkingsgroepen met een (zeer) sterk familiesysteem kwamen echtscheidingen soms verrassend vaak voor. In pre-industrieel Japan (Kurosui, 2011), bijvoorbeeld, trouwde men vroeg (de gemiddelde leeftijd voor vrouwen lag rond 17 jaar) en trouwde bijna iedereen. Maar het liedje duurde vaak niet lang. Eén van de partners ging inwonen bij de schoonfamilie en kreeg in feite eerst een proefperiode. Indien hij/zij niet goed werd bevonden, kwam er een echtscheiding. De achterliggende logica is dezelfde als bij het West-Europese huwelijksstelsel: het huwelijk had een economische basis. In de Japanse variant met de familie als economische eenheid kon je vroeg trouwen, omdat je geïntegreerd werd in de overkoepelende familie-economie. Het huwelijk was een middel om een erfopvolger te vinden of een goedkope manier om een voldoende aantal mannelijke of vrouwelijke werkkrachten aan te trekken. Ook de voortplanting was belangrijk. De regel was min of meer dat bruiden die na drie jaar huwelijk geen kinderen kregen vriendelijk verzocht konden worden het huis te verlaten.

In dit Japanse systeem zat de voorzichtigheid in de vlotte echtscheidingsprocedure: *trial and error*. De correctie kwam indien nodig *na* het huwelijk. In de westerse variant met zwakke families gebaseerd op de koppelrelatie en met het kerngezin als economische eenheid was echtscheiding uit den boze. De voorzichtigheid zat hier in het uitstellen van het huwelijk en het secuur selecteren van een partner. Maar daarna was er in principe geen weg terug. Hoewel, dat is de officiële kant van het verhaal. Waar-

schijnlijk werd er wel relatief vaak 'uit elkaar gegaan' zonder dat er een formele echtscheiding aan te pas kwam. Een Amerikaanse studie (Cvrcek, 2011) toont de totale omvang van de *marital disruption*. Het aandeel ooit gescheidenen bedroeg ongeveer 18% rond 1920. Tellen we daar de informele scheidingen bij, dan komen we tot een aandeel van meer dan 30%. Belangrijk hierbij: dit gaat voornamelijk om huwelijken gevormd tijdens een economische bloeiperiode. Blijkbaar werd er dan op zijn malthusiaans minder voorzichtig gekozen...

Pas in het begin van de 20ste eeuw werd er iets meer (officieel) gescheiden. In landen als Zweden was er zelfs al iets als een schuldloze echtscheiding. Maar er bleef een sterke sociale gradiënt: je moest middelen hebben om te kunnen scheiden. De geest was wel uit de fles. Je kon dromen van een echtscheiding. Net zoals we nu kunnen dromen van een wereldreis of een BMW. Het was een optie, maar de prijs was nog hoog.

De grote doorbraak kwam er pas diep in de 20ste eeuw. Met de toenemende participatie in het onderwijs en op de arbeidsmarkt hadden meer vrouwen nu ook echt de middelen om uit de frustratie van het kostwinnersmodel te komen. Trouwen uit liefde en scheiden bij gebrek eraan werd nu ook in de praktijk nu echt mogelijk. De sociale gradiënt werd zelfs omgekeerd. Nu zijn het de lagere klassen die het vaakst scheiden. Met de democratisering van de echtscheiding werden westerse samenlevingen regelrechte *mass divorce societies*. Maar om het enthousiasme wat te temperen: er blijft vaak een economische prijs te betalen. We spreken over een feminisering van de armoede en daarbij speelt echtscheiding een rol.

Pure relaties

Tegelijk met de massificatie van echtscheiding kwam er een Tweede Demografische Transitie. Het ongehuwd en het geregistreerd samenwonen namen toe. Er werd (weer) op latere leeftijd getrouwd. Holebi's kregen schoorvoetend meer gelijke rechten. Gezinnen werden IKEA-gezinnen. Door het op een bepaalde wijze aan elkaar vijzen van meemoeders, stiefvaders, halfbroers, driekwartzussen en co-ouders werden nieuwe vormen samengesteld die geacht worden een zekere duurzaamheid te hebben. Deze evoluties worden gekaderd als een uiting van individualisering en de-institutionalisering. Individualisering, omdat we ons leven nu zelf vorm geven en geen standaardbiografieën meer volgen van verliefd, verloofd, getrouwd en nooit gescheiden. We hebben een *do it ourselves*-biografie (Beck & Beck-Gernsheim, 2002). We kiezen zelf uit de beschikbare opties wat de beste is en voor de rest hebben daar niet zo veel mensen mee te maken. De-institutionalisering, omdat de vaste rollen en posities die het handelen in gezinnen vastlegden, op losse schroeven kwamen te staan. Als vrouwen niet langer huisvrouwen zijn, wie doet dan welk onderdeel van het huishouden? Kinderen niet slaan, daar zijn we het over eens, maar moeten we nu kiezen voor een strenge of vrije opvoeding? Onze eigen relatie is belangrijk, maar als er kinderen zijn, wat krijgt dan de prioriteit: niet uit elkaar gaan voor de (jonge) kinderen of uit elkaar voor het persoonlijke welbevinden?

Naast het formele aspect van de nieuwe familie – laat trouwen, informeel versus geregistreerd en gecereemonialiseerd gaan samenwonen, co-ouderschap, nieuw samengestelde gezinnen – is er ook een inhoudelijke component. De betekenis van het huwelijk sluit aan bij de hierboven geschetste individualisering en de-institutionalisering. Giddens (1992) wijst op de ‘pure relaties’. De partnerrelatie is een intieme relatie die op zichzelf staat en die standhoudt zolang beide partijen er beloningen in vinden – intimiteit en liefde. Of in de woorden van Lady Gaga: “Remember, your career will never wake up and tell you it does not love you anymore”. En, interessant, het huwelijk is hierbij het eindproduct van een bevredigende relatie, een superrelatie gekookt op basis van de ingrediënten romantische liefde, emotionele intimiteit, privacy, seksuele trouw en samenhang. In die zin is het huwelijk geëvolueerd van een teken van conformiteit naar een teken van prestige (Cherlin, 2004). Het toppunt hierbij is de ceremonie waarbij partners van middelbare leeftijd in samenzijn met hun kinderen hun relatie zelf publiekelijk bekronen ten aanzien van de gemeenschap van hun significante anderen.

Deze interpretatie van individualisering en de-institutionalisering heeft iets misleids. Mensen geven vorm aan hun leven maar hun leven wordt ook vormgegeven door de directe naasten. Trouwen en scheiden doe je samen. Het is een koppel-ding. Dit is geen boutade. Het huwelijk – sorry, de verpartnering – is een emotioneel project waarbij je het samenleven *samen* vormgeeft en de relatie meer maakt dan een economisch genootschap. Maar dat samen doen maakt ook dat je als individu afhankelijk bent van, bijvoorbeeld, de machtspositie van je partner. Het loslaten van de standaardbiografieën impliceert het overlaten van echtscheidingsbeslissingen aan de direct betrokkenen en aan de uitkomst van hun machtsrelatie... Bovendien leven deze gekoppelde individuen niet in een ideeënloze omgeving. Een partnerschap zien als een emotioneel project is een onderdeel van grotere gemeenschappelijke culturele keuzes. We creëren, en zijn onderhevig aan de verwachtingen van, de nieuwe liefdes- en huwelijkscultuur. En ook nu nog lijken jonge hoogopgeleide vrouwen dat hyperromantische model meer na te streven dan mannen. Zij geloven meer in romantische relaties dan jonge hoogopgeleide mannen (Dupont, 2013). Niet alleen de partner, ook de kinderen worden betrokken in het emotionele project. De *quality children 2.0* moeten het niet alleen goed doen op school en beleefd zijn. Ze moeten uniek zijn, uitblinken in iets, mooi zijn, en liever ook niet te brutaal en te baldadig (Crott, 2011).

Op die manier zijn vrouwen niet enkel meer de klassieke *household manager* en de *caregiver*, maar ook het afdelingshoofd en de uitvoerende kracht van de (re)styling afdeling, de *event manager* en de pr-verantwoordelijke. Zijn het niet vooral de vrouwen die vandaag het familiale *impression management* verzorgen via het *facebooken* van schattige en creatieve kinderfoto’s en het organiseren van eigenzinnige lentefeesten? Een partner die niet hoeft te gaan werken, is eigenlijk weer een meerwaarde. Een middenklasser die goed verdient, kan zijn vrouw 4/5 laten werken om ‘voor de kids te zorgen’ en dat is misschien wel een statussymbool in wording voor de postmaterialistische *urbanites*.

De toekomst

Zo bekeken met een *old school* bril gericht op de *longue durée*, hangt de geschiedenis van het huwelijk vast aan de geschiedenis van de levensstandaard en de gendergelijkheid. Niet dat we deze relatie mechanisch moeten interpreteren. Het verloop was afhankelijk van veel meer factoren. Waar zouden we bijvoorbeeld uitgekomen zijn, mochten de socialisten rond de eeuwwisseling *niet* mee hebben gewerkt aan het afbouwen van de vrouwelijke arbeidsmarktparticipatie? Heeft de conservatieve welvaartsstaat met zijn kostwinnersmodel, in vergelijking met de Scandinavische sociaaldemocratische welvaartsstaat, de timing van de echtscheidingsrevolutie niet beïnvloed? En zou de vrouwenemancipatie niet nog langer op zich hebben laten wachten zonder de sociale transgenderperiode tijdens Wereldoorlog Twee met haar toename van vrouwelijke tewerkstelling en de introductie van het vrouwelijk stemrecht (in de nasleep)?

Bovendien is het verhaal nog volop onder constructie. Ondanks vele ontwikkelingen ten gunste van gelijkheid, is het einde van de genderkloof nog niet in zicht. Zelfs niet in gendergidsland Zweden. Een interessante hypothese van Rothstein (2012) grijpt op originele wijze terug naar het gezinsleven. In de meeste, zo niet alle, westerse landen is het verschil in leeftijd tussen man en vrouw nog altijd minstens 2 jaar. Dit is minder dan vroeger, maar dit verschil is toch al een aantal decennia stabiel. In de hedendaagse annonces van Vandoorne stellen vrouwen zich trouwens nog steeds voor als ‘jeugdig en aantrekkelijk’ en zijn de verwachtingen ten opzichte van hun mannelijke kandidaten dat ze niet jonger (en kleiner) mogen zijn. Uit dat leeftijdsverschil volgt een arbeidsmarktvoordeel (Rothstein, 2012). Als mannen 2 jaar (of meer) vroeger starten aan hun carrière, dan bouwen ze een voorsprong op. Wellicht is dat niet zo belangrijk bij de start van de carrière, maar het loonvoordeel op de partner is er. Op het moment dat het lastig wordt het gezin te runnen met twee fulltime werkende partners – bij de geboorte van een eerste kind – is het rationeel om als gezin te kiezen voor een reductie van de werkuren van de minst verdienende vennoot. Dat is dan meestal degene die het laatst gestart is, de vrouw dus. En bij het tweede kind nog meer – de vrouw werkt toch al maar parttime. Het kleine leeftijdsverschil wordt jaar na jaar omgezet in een machtsverschil. Zeker in tijden van *do-it-yourself-together*-levenslopen wordt de vrouw op die manier weer afhankelijk van de partner.

En als de *pure relatie* is opgebrand, blijft de deeltijds werkende vrouw eenzaam, alleen en depressief achter... Hedendaags onderzoek naar het verband tussen relatiekenmerken en mentale gezondheid wijst op de ‘precaire’ situatie van vrouwen (Symoens, 2013). Vrouwen zien meer af van conflict binnen de relatie dan mannen. En bij herpartnering zorgt een betere socio-economische positie vooral bij vrouwen zichtbaar voor een groter welbevinden. Maar uiteraard zitten vrouwen en mannen grotendeels in hetzelfde spel. Deel uitmaken van een koppel is en blijft een kernpunt van de identiteit, voor beide geslachten. Vrouwen én mannen die na een scheiding een nieuwe partner vinden, zijn even tevreden als gehuwden. Maar zij die single blijven, niet. Die zoektocht naar een pure relatie blijft spoken in het hoofd.

In de hoogdagen van het kostwinnersmodel was de vrouw haar huwelijk. Haar sociale status haalde ze uit haar huwelijksstatus. Nu is de vrouw geëmancipeerd en wil ze een carrière. Maar wie werkt voor man en kind, en wordt het meest verteerd door *work-family-conflict*: 't is moeder. Wie wordt afgerekend op de kledingstijl van (kleine) kinderen op school: 't is moeder. Wie neemt breien, haken en naaien op als nieuwe hobby's: 't is moeder. En de parttime huisvrouw heeft nog andere zorgen. Wie moet er sexy zijn? Wie moet er het lichaam tonen? Welke kinderklere worden geërotiseerd? Jonge lezers weten het misschien niet, maar de democratisering van de babe-status van de vrouw is redelijk nieuw. Vrouwelijke studenten waren een paar decennia terug nog gehuld in als kledij verkochte jutezakken en droegen *combat shoes*...

De genderkloof hoeft niet te blijven bestaan. De in de internationale media getoonde – en gefotoshopte – basten van Obama, Poetin en Sarkozy tonen dat ook de mannelijke lichamelijkeheid steeds nadrukkelijker wordt geïdealiseerd. Daarnaast gaan vrouwen, meer dan mannen, zeer ijverig hoger onderwijs volgen. Alleen, ze kiezen voor de zachte sectoren. En de hoogopgeleide vrouwen slagen er niet altijd even goed in om te trouwen... Maar goed, dit kan veranderen.

We zijn er dus nog niet. Het huidige huwelijksmodel is dat van het illusionair egalitair 'relatieproject'.

Bibliografie

- Beck, U. & Beck-Gernsheim, E. (2002). *Individualization: Institutionalized Individualism and its Social and Political Consequences*. London: Sage.
- Cherlin, A. (2004). The Deinstitutionalization of American Marriage, *Journal of Marriage and Family*, 66, 848-61.
- Coontz, S. (2005). *Marriage, a History. From Obedience to Intimacy: How Love Conquered Marriage*. New York: Viking.
- Crott, A. (2011). *Van hoop des vaderlands naar ADHD'er. Het beeld van de jongen in opvoedingsliteratuur (1882-2005)*, Nijmegen: Radboud Universiteit.
- Cvrcek, T. (2011). U.S. Marital Disruptions and their Economic and Social Correlates, 1860-1948. *Journal of Family History*, 36(2), 142-58.
- De Moor, T. & Van Zanden, J.L. (2010). Girl Power. The European Marriage Pattern and Labour Markets in the North Sea Region in the Late Medieval and Early Modern Period. *Economic History Review*, 63(1), 1-33.
- De Weerd, D. (Ed.) (1999). *Begeerte heeft ons aangeraakt. Socialisten, sekse en seksualiteit*. Gent: AMSAB/Provincie O.-Vl.
- Dupont, E. (2013). *The Love Generation. Een onderzoek naar de veranderde attitudes van adolescenten omtrent romantische relaties en het huwelijk*. Gent: UGent.
- Giddens, A. (1992). *The Transformation of Intimacy*. Stanford, CA: Stanford University Press.
- Kurosu, S. (2011). Divorce in Early Modern Rural Japan: Household and Individual Life Course in Northeastern Villages, 1716-1870. *Journal of Family History*, 2011(36), 118.
- Matthijs, K. (2001). *De mateloze negentiende eeuw. Bevolking, huwelijk, gezin en sociale verandering*. Leuven: Universitaire Pers.

- Matthijs, K. (2003). Demographic and Sociological Indicators of Privatisation of Marriage in the 19th Century in Flanders. *European Journal of Population / Revue européenne de Démographie*, 19(4), 375-412.
- Rothstein, B. (2012). The Reproduction of Gender Inequality in the Swedish Welfare State. A Causal Mechanism Approach. *Gender, Work and Organization*, 19(3), 324-44.
- Secombe, W. (1993). *Weathering the Storm, Working-class Families from the Industrial Revolution to the Fertility Decline*. London, New York: Verso.
- Shaw, A. (2001). Kinship, Cultural Preference and Immigration: Consanguineous Marriage among British Pakistanis. *Royal Anthropological Institute*, 7(2), 315-34.
- Shorter, E. (1975). *The Making of the Modern Family*. New York: Basic Books.
- Storme, H. (1992). *Die trouwen wilt voorsichtelijck. Predikanten en moralisten over de voorbereiding op het huwelijk in de Vlaamse bisdommen (17e-18e eeuw)*. Leuven: Leuven Universitaire Pers.
- Symoens, S. (2013). *Relationships, Divorce, and Mental Health. On Differences in Coping with Major Life Transitions and Family Pressures*. Gent: UGent.
- Tilly, L. & Scott, J. (1978). *Women, Work and Family*. New York: Holt, Rhinehart and Winston.
- Van den Eeckhout, P. (1993). Family Income of Ghent Working-class Families ca. 1900. *Journal of Family History*, 18(2), 87-110.
- Van de Putte, B. (2005). *Partnerkeuze in de 19de eeuw. Klasse, geografische afkomst, romantiek en de vorming van sociale groepen op de huwelijksmarkt*. Leuven: Leuven University Press.
- Van de Putte, B., Van Poppel, F., Vanassche, S., Sanchez, M., Jidkova, S., Eeckhout, M., Oris, M. & Matthijs, K. (2009). The Rise of Age Homogamy in 19th Century Western Europe. *Journal of Marriage and Family*, 71(5), 1234-53.
- Vandoorne, R. (2004) *Deft. Juffr. w.k.m. Eerl. Heer vr. Huwel. Verschuivingen in de contactadvertenties uit De Standaard, Het Laatste Nieuws en Vooruit/De Morgen (1920-1990)*. Gent: Centrum voor Genderstudies UGent.
- Vanhaute, E. (2004). Gezin, bevolking en arbeid. In M. Depaepe, F. Simon & A. Vangorp (Eds.), *Paradoxen van de pedagogisering*, Leuven: Acco.